

њене институције одговарале су грађанину на мађарском, али упоредо и на језику на којем је написан допис.

Међутим, нагодбом ојачана мађарска држава, показало се убрзо, била је наставаљач ставова Лајоша Кошута из револуционарне 1848. године. Један од најистакнутијих вођа четрдесетомашке револуције, подсетимо, заступао је чврст став да на мађарској државној територији по-

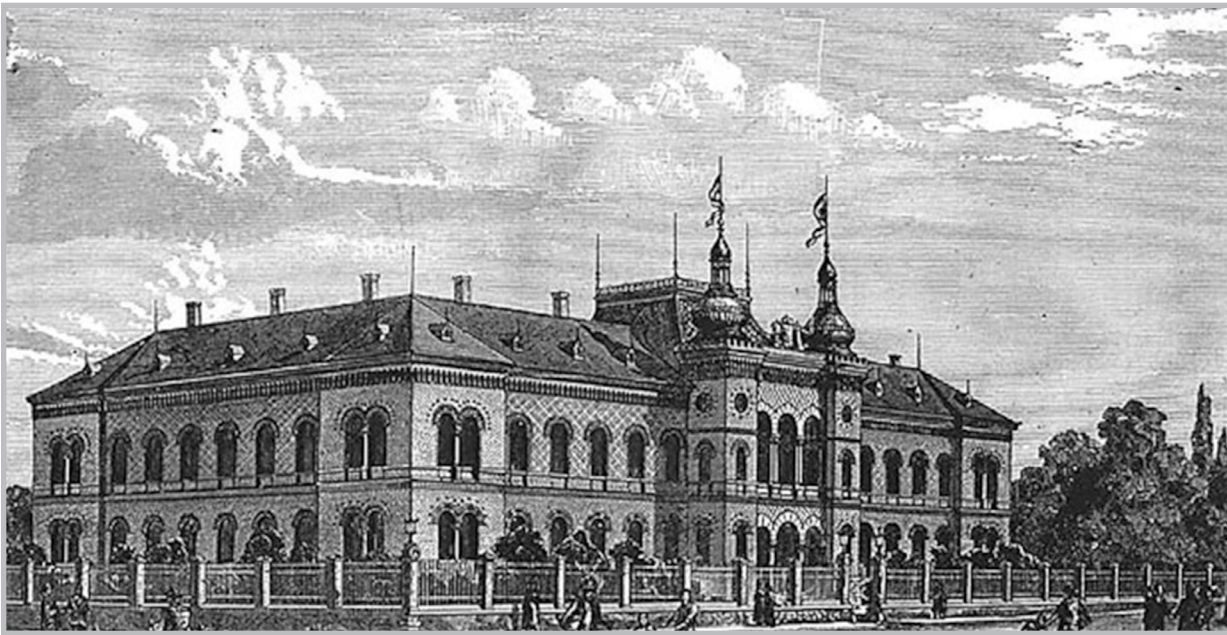
избор језика у српским вероисповедним школама.

Истоветан механизам односио се и на ограничену аутономију црквено-школског карактера, додељену Србима, коју је кочила одредба „да се она имала остваривати уз државни надзор“.

Такав надзор имао је дугорочне последице, јер од средине седамдесетих година XIX века, потпуно је онемогућа-

СПОРЕЊА СА ХРВАТИМА ОКО СРЕМА

Већ самим залагањем за политичко и територијално јединство Срба у оквиру Угарске, Светозар Милетић је изазвао незадовољство Хрвата, јер би по његовој замисли та територијална јединица обухватала и цео Срем. Тим поводом, политички лидер Срба је написао: „Срем је чисто српска земља, Срем је колевка депотовине српске, Срем је душа наше Војводине.“ Пошто су и Хрвати имали претензије на Срем, споразум о евентуалном уједињењу Срба и Хрвата, који је повремено отворан у том периоду, био је далеко од реалности.

Патријаршија у Сремским Карловцима 1890. године

стоји само један народ и то мађарски политички народ, а да све остале народности, без обзира на њихову етничку припадност, чине део јединственог мађарског народа.

Циљ тако засноване политике била је асимилација припадника мањина којих је тада у Угарској било 52 одсто, што значи да су Мађари у својој држави били у мањини (42 одсто). Тако неповољну националну слику, мађарски политичари настојали су да промене разним мерама.

Једна од таквих мера био је Закон о народностима. Доносиоци су настојали да га прикажу као доказ националне толеранције и демократичности, упркос чињеници да је већ у преамбули било наглашено да се НЕ признаје ниједна друга, већ само мађарска нација.

Срби критикују Закон о народностима

На заседању Угарског сабора, Закон о народностима напали су првенствено Срби и Румуни. Српски посланик Светозар Милетић рекао је да то није закон, већ „сатира на равноправност народности“. Не хајући за противљење српских и румунских посланика, закон је изгласан, а представници Срба и Румуна напустили су заседање.

Мада је усвојеним законом декларативно призната потпуна грађанска равноправност свим житељима Угарске, без обзира на националну припадност, готово свака одредба имала је „другу страну медаље“ То се односило и на употребу српског језика за који је закон предвиђао ситне уступке, као што је слободан

вао законодавни рад српских народно-црквених сабора на уређивању верских, просветних и материјалних прилика у Карловачкој митрополији.

Такође, према представницима српске цркве у њеном врху, мађарска држава је нескривено фаворизовала најконзервативније и најпокорније представнике и онемогућавала рад народно-црквених сабора и редовне изборе патријарха.

Попут Срба, ни представници других народности нису били задовољни законским решењем, те су повели оштру борбу против њега. Представници народности, међу којима су били и Срби, тражили су да им буде признато национално-политичко биће.

У борби против неповољног закона, највише се истицао српски посланик Светозар Милетић. Виспрен, речит и непоколебљив, вешто је разобличавао мађарску политику према мањинама, доказујући да је циљ донетог закона да се Мађари умноже и тако увећају своју снагу.

Милетић је у критици тог закона нагласио да се питање народности у Угарској не може сматрати решеним све док не буду задовољени интереси, не само Срба, него и осталих националности.

Био је то, заправо, његов одговор на поступак неких мађарских политичара који су уочи доношења спорног закона понудили Србима посебне услове за решење њиховог националног статуса.

Схватајући да тим понудама Мађари желе да разбију јединствен опозициони став Срба и Румуна о Закону о народностима, Милетић их је одбацио. Осим што није желео да изневери политичко партнерство са Румунима,

знао је да би понуде дате Србима трајале кратко. (Василије Ђ. Крстић, „Срби у Угарској“).

Отворена врата за сарадњу с властима

Упркос жестокој критици Закона о народностима, Милетић ни тада није одустајао од своје „туцинданске идеје“ о могућем помирењу и сарадњи са Мађарима. Образлагао је тај став речима да је Аустрија за 180 година оставила неиспуњених 50 обећања датих Србима, те ако се покушај помирења са Мађарима изјави, свеједно се не треба враћати на стари бечки пут, него према времену и прилици - прокривати нове путеве.

Ни творци фамозног закона нису се колебали. Штавише, закључили су да је превише толерантан и нису поштовали његове одредбе о употреби језика, а грађани - припадници мањина нису узимали у државну службу. Отишло се и корак даље - 1879. године изгласан је закон по којем је у основним школама постало обавезно учење мађарског језика.

Остало је забележено да су учитељи добијали отказ уколико после четворогодишње наставе њихови ђаци нису умели течно и правилно да говоре и пишу мађарски. Учитељи и наставници морали

су да полагају испите на мађарском. На основу закона донетог 1883. године, пак, ђаци који су похађали средње школе били су преоптерећени часовима мађарског језика, те је њихово стручно образовање остајало непотпуно.

Аутономија за Србе у Хабзбуршком царству била је интерес над интересима. Борећи се дуго и истрајно за своја верска и културна, али и политичка и територијална права, Срби су у аутономији видели једину сигурну гаранцију националног опстанка до неког повољног историјског тренутка свесрпског ослобођења и уједињења.

Пошто је Угарски сабор 1868. године, упркос противљењу посланика из српских и румунских редова, изгласао Закон о народностима с циљем да се убрза асимилација мањинског становништва, Светозар Милетић се посветио главном делу свог политичког рада - да све Србе уједини у политичку странку ради одбране националних интереса и организованог дочека избора за Угарски сабор, заказаног за март 1869. године.

Пред новим изборима

У најутицајнијем српском листу „Застава“, Милетић је 31. децембра 1868. објавио текст под називом „Пред новим изборима“ у којем је изнео идеју да се на једном састанку у Великом Бечкерку одржи конференција пред коју би био изнет програм за наставак вођења народне политике, а у наставку тог скупа, исти тај програм требало би да буде прихваћен као програм странке.

Потом, почетком јануара наредне године, Милетић је у „Застави“ објавио Основе програма за Српску либерално-опозициону странку. Овај текст био је темељ тзв. Бечкерчког програма. У Новом Саду је 8. јануара 1869. оформљен Привремени српско-народни слободумни одбор који је 24. јануара одобрио Милетићеве „Основе“ на припремном састанку страначких првака у Новом Саду. Одбор је упутио и проглас за сазивање конференције у Великом Бечкерку, 28. јануара.

Занимљиво је да се скуп није могао одржати у Новом Саду, где су мађарске власти завеле принудну управу, пошто је Милетић по други пут 1867. године био изабран за градоначелника Српске Ати-не. Популарност и омиљеност у народу,

Пешта 80-тих година XIX века

УЈЕДИЊЕЊЕ СРПСКОГ НАРОДА КАО ЦИЉ

Срби у Монархији, предвођени Светозаром Милетићем, дефинисали су „Источно питање“ још у Бечкерчком програму, уз нагласак да ће у интересу ослобођења и самосталности хришћанских народа, а посебно ради уједињења српског народа, бити против политике мешања у рату за ослобођење од Османлија. Са тако дефинисаним источним питањем, Срби у Угарској су дочекали прве пушке устаника у Херцеговини 1875. године. Милетићева „Застава“ суздржана је пропратила прве вести о устанку у околини Невесиња. Али, како је устанак узимао маха, „Застава“ и други српски листови у Хабзбуршкој монархији су све гласније позивали на рат. Гласније и од београдске штампе..